

SŁAWOMIR BYLINA

REAKCJE STOLICY APOSTOLSKIEJ WOBEC WYBUCHU WOJNY NA UKRAINIE W 2014 ROKU

REACTIONS OF THE HOLY SEE TO THE OUTBREAK OF THE WAR IN UKRAINE IN 2014

Abstract. The article presents the results of research on the reaction of the Holy See to the outbreak of war in Ukraine in 2014. Numerous papal messages, letters, appeals, speeches and talks with representatives of diplomacy have been shown, which indicate active dialogue during the emerging conflict. The representatives of the Holy See initiated meetings in the international arena that dealt with the issue of peace in Ukraine. The publication also presents the dialogue and joint initiatives of religious communities in Ukraine, initiated by the Holy See. So is mutual teaching that unequivocally calls for a condemnation of violence and an end to hostilities in Ukraine. The implementation of the research process also shows the Holy See's contemporary involvement in the current course of events and ensuring peace in Ukraine.

Keywords: society; Church; Holy See; Ukraine; war; peace; security.

WPROWADZENIE

Aspiracje państwowe narodu ukraińskiego, chociażby w aspekcie budowania relacji z państwami europejskimi, w ramach Unii Europejskiej czy Paktu Północnoatlantyckiego, doprowadziły do niestabilnej sytuacji w kraju oraz rozpoczęły działania hybrydowe Federacji Rosyjskiej na wschodniej granicy państwa (Stolarczyk, 2014; Partacz, 2017). W wyniku zaognionej sytuacji doszło do prowadzenia działań zbrojnych, które wymagają uwagi i troski przedstawicieli współczesnej cywilizacji. Wydarzenia jakie miały miejsce na początku XXI wieku na Ukrainie, skupiały uwagę licznych obserwatorów

Ks. dr hab. SŁAWOMIR BYLINA – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Instytut Nauk Socjologicznych; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: slawomir.bylina@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3975-5625>.

społeczności międzynarodowej, prowadziły do szerokiej dyskusji oraz działań państwa i instytucji międzynarodowych (Yekelchyk, 2015; Kuzio, 2015).

Sprawa Ukrainy była także poruszana podczas wielu spotkań o charakterze międzynarodowym. Organizacje międzynarodowe, m.in. NATO, Unia Europejska, Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, dominujące państwa świata, wskazują, że tematyka konfliktu zbrojnego we wschodniej części Ukrainy i wschodniej części Europy nie jest nikomu obojętna. Odbywają się liczne spotkania podczas tzw. szczytów gospodarczych, politycznych, społecznych, jak również wojskowych, które swoją uwagę skupiają w znacznej mierze na sytuacji na Ukrainie (Gizicki, 2019).

Pośród licznych zachowań przedstawicieli decydentów światowych, należy pamiętać również o reakcjach Stolicy Apostolskiej.

Celem prowadzonego procesu badawczego jest podjęcie analizy wybranych reakcji przedstawicieli Stolicy Apostolskiej, na czele z papieżem Franciszkiem w aspekcie troski w sytuacji zagrożenia i działań zbrojnych w czasie wybuchu wojny na Ukrainie¹.

Pytania problemowe dotyczą treści przekazywanych przez Stolicę Apostolską do decydentów eskalujących działania wojenne na Ukrainie. Istnieją obiektywne przeszkody, które wykluczają włączenie właściwych metod, technik i instrumentów działalności Stolicy Apostolskiej. Dlatego zadaniem badawczym będzie wskazanie na elementy reakcji Watykanu w chwili zapowiedzi wybuchu wojny i początkowej fazie jej trwania, które w swoim przekazie w znacznej mierze łączą się z przesłaniem wspólnot wyznaniowych na Ukrainie. Przedstawione w pracy przykłady mogą wskazać możliwość dotarcia nauczania społecznego Kościoła do szerszego kręgu społeczności międzynarodowej również podczas toczących się działań zbrojnych.

Hipoteza badawcza pracy sprowadza się do następującej kwestii: liczne wypowiedzi przedstawicieli Stolicy Apostolskiej wobec wybuchu wojny na Ukrainie powinny przyczynić się do wzmocnienia skuteczności i efektywności przekazu nauki społecznej Kościoła katolickiego w celu rozwiązania konfliktu.

Powyższe zagadnienia zostaną oparte na analizie cytowanych orędzi papieskich, listów, apeli, przemówień i rozmów z przedstawicielami dyplomacji. Zostaną ujęte w syntezie na podstawie literatury przedmiotu oraz dokumentów cytowanych w pracy.

Forma przedstawienia problematyki bazuje na teorii realistycznej w naukach o bezpieczeństwie, która m.in. zwraca uwagę na zagrożenia, oraz sugeruje działania na ich eliminowanie (Waltz, 2018). Powyższa teoria praktykowana

¹ Analiza została zakończona na 2021 roku. Tekst nie uwzględnia sytuacji po 24 lutego 2022 r.

jest w tzw. studiach strategicznych (Lantis, Howlett, 2009), oraz w studiach nad konfliktami zbrojnymi (Zajac, 2006). Co prawda teoria ta sekularyzuje koncepcję relacji międzypaństwowych, pomimo iż u podstaw nie miała charakteru materialistycznego, a nawet czołowy teoretyk Reinhold Niebuhr, był m.in. teologiem (Zenderowski, 2014). Jednak stosując się do zasady „równowagi sił”, realiści uznają również rolę religii, która może mieć decydujący wpływ na zachowanie przywódców państw. W tym celu w niniejszym artykule będzie zaprezentowane nauczanie Stolicy Apostolskiej w świetle personalizmu, nawiązującego do Arystotelesa i Boecjuszowo-Tomaszowej koncepcji człowieka jako bytu osobowego, skupiającej uwagę na dobru każdego człowieka, w szczególności zagrożonej społeczności ukraińskiej. Namiastką teorii może być współczesny proces reagowania na wydarzenia związane z powstawaniem niepokoju, następnie prowokacji i w konsekwencji działań zbrojnych, wobec których stanowisko wyrażała Stolica Apostolska.

Zgodnie z założeniami badawczymi i proponowaną teorią, w kontekście której będą ukazane reakcje Stolicy Apostolskiej, praca ma następujący układ. Najpierw zostaną przedstawione zagrożenia bezpieczeństwa i przyczyny, które spowodowały wybuch wojny na Ukrainie, oraz inicjatywy stabilizowania napięcia w początkowym okresie wojny w omawianym regionie. W kolejnej części pracy są omówione reakcje Stolicy Apostolskiej w przededniu wybuchu wojny w aspekcie społeczności ukraińskiej. Na przykładzie rozmów z przedstawicielami państw i organizacji międzynarodowych oraz różnych wyznań opisujemy pierwsze reakcje wobec wybuchu wojny na Ukrainie. Podejmujemy także zagadnienie próby poszukiwania rozwiązań i porozumienia w ramach rozpoczynającej się wojny na Ukrainie. Uwieńczeniem pracy są wnioski, które skupiają uwagę na podsumowaniu procesu badawczego sygnalizowanego w pracy.

Podstawowe określenia i systematyka działań wojennych będzie jedynie zasygnalizowana. Omówione zostaną również procesy wpływające na zmianę zachowań społeczności ukraińskiej w dobie wybuchu wojny oraz ostatnie inicjatywy rozwiązania „kwestii ukraińskiej”.

Definiując zakres tematyczny poruszanego zagadnienia, posłużę się popularnym w socjologii religii pojęciem religii według Émile’a Durkheima: „[...] system powiązanych ze sobą wierzeń i praktyk odnoszących się do rzeczy świętych, to znaczy rzeczy wyodrębnionych i zakazanych, wierzeń i praktyk łączących wszystkich wyznawców w jedną wspólnotę moralną zwaną kościołem” (Durkheim, 1990). Natomiast zadaniem Stolicy Apostolskiej jest reprezentowanie Kościoła w zakresie obejmującym jego duchowy, religijno-moralny

charakter. Uwidacznia się to m.in. w reprezentowaniu Kościoła w rokowaniach związanych z kwestią ogólnoświatowego pokoju (Krukowski, 2000).

1. DOSTRZEGANIE PRZYCZYN WOJNY I TRWANIE PRZY SPOŁECZNOŚCI UKRAIŃSKIEJ

Dotykając zagadnienia przyczyn powstawania konfliktów i w konsekwencji prowadzonych wojen, można sięgnąć do bogatej literatury przedmiotu poruszającej to zagadnienie, m.in. Clausewitza, Schmitta, Wrighta, Kende'a, Newmana. Również z perspektywy kolejnych papieży, chociażby Benedykta XV, Piusa XII czy Jana XXIII, można wymieniać liczne dokumenty i działania dyplomatyczne w historii. Jednak odnosząc się do współczesnej reakcji przedstawicieli hierarchii Kościoła katolickiego wobec narastającego konfliktu na Ukrainie, warto przywołać wydarzenie związane z nowo wybranym i aktualnie urzędującym papieżem Franciszkiem. Już 20 marca 2013 r. miało miejsce spotkanie z przedstawicielami innych Kościołów, wspólnot kościelnych oraz religii, którzy dzień wcześniej uczestniczyli we mszy św. inaugurującej posługę Piotrową. Franciszek, przytaczając słowa św. Jana XXIII z 1962 r., przypomniał, że:

W Chrystusie, czujmy się wszyscy duchowo złączeni z modlitwą naszego Zbawiciela podczas Ostatniej Wieczerzy z Jego prośbą: *ut unum sint*. Prośmy miłosiernego Ojca, abyśmy żyli w pełni tą wiarą, którą otrzymaliśmy jako dar w dniu naszego chrztu, i abyśmy mogli o niej świadczyć swobodnie, radośnie i odważnie. To będzie nasza najlepsza służba dla sprawy jedności chrześcijan, służba nadziei dla świata wciąż jeszcze naznaczonego podziałami, konfliktami i rywalizacją. Im bardziej będziemy wierni Jego woli w myślach, słowach i czynach, tym bardziej będziemy realnie i istotnie zmierzali ku jedności (Franciszek, 2013b).

Przeciwieństwem jedności oraz jednocześnie przyczyną, która zmienia negatywnie oblicze istniejącego świata – zdaniem papieża Franciszka – jest wizja zdominowanego obrazu człowieka, którego sprowadza się do rangi tego, co produkuje, i do tego, co konsumuje. Według Franciszka nawet te osoby, które nie utożsamiają się z żadną tradycją religijną, szukają prawdy, dobra, piękna. Na podstawie tych cech można wspólnie działać na rzecz godności człowieka, aby zbudować pokojowe współżycie między narodami (2013c, s. 23).

Papież w swoim nauczaniu wielokrotnie dostrzegał wszelkie zagrożenia wobec każdego człowieka i społeczności Ukrainy, szczególnie zmierzające do otwartego konfliktu zbrojnego. W orędziach papieskich, listach, apelach, rozmowach

z przedstawicielami dyplomacji kierował słowa do ważnych osób mających wpływ na przebieg działań politycznych, jak również ludności ukraińskiej. Na przykład podczas Audiencji Generalnej 9 lutego 2014 r. papież Franciszek, apelując o zgodę i pokój na Ukrainie, powiedział dobitne słowa:

Z niepokojem śledzę w tych dniach wydarzenia w Kijowie. Zapewniam o mojej bliskości lud ukraiński i modłę się za ofiary przemocy, za ich rodziny i za rannych. Wzywam wszystkie strony do zaprzestania wszelkich działań opartych na przemocy i do zabiegania o zgodę i pokój w kraju (2014c).

W corocznym orędziu wielkanocnym „Urbi et Orbi” z 24 kwietnia 2014 r. apelował o oświecenie i pokojowe inicjatywy na rzecz Ukrainy (2014e, s. 21). Swoje słowa wyrażał regularnie podczas modlitwy na *Anioł Pański* (2014d, s. 53; 2014g, s. 22) oraz nabożeństw w bazylice św. Piotra w Watykanie (2014a).

Warto w tym miejscu wspomnieć o symbolicznych działaniach, które realizuje Kościół na Ukrainie. Głównym motywem działania społeczności chrześcijańskiej jest wspólna modlitwa oraz zawierzenie losów Ojczyzny Opatrzności. Rzymskokatolicki Episkopat Ukrainy w specjalnym apelu z 22 stycznia 2014 r. wezwał do dialogu między przedstawicielami rządu i protestującą opozycją. Biskupi skierowali do wszystkich wiernych wezwanie do modlitwy o miłosierdzie Boże. W oświadczeniu czytamy m.in.: „Wzywamy wszystkie strony obecnego konfliktu do opamiętania się, powstrzymania przemocy i podjęcia dialogu. Droga przemocy prowadzi donikąd i nikt na tym nie zyska” (*Ukraina: Kościół katolicki wzywa do dialogu*, 2014).

Podobne oświadczenie skierowała także Wszechukraińska Rada Kościołów i Organizacji Religijnych, oznajmiając m.in.:

Kościół i organizacje wyznaniowe na Ukrainie potępiają działania siłowe, które prowadzą do zaostrzenia konfliktu. Dzisiaj władza i opozycja, a także działacze społeczni muszą powstrzymać przemoc i rozpocząć negocjacje. Wszystkie strony powinny wziąć odpowiedzialność za utrzymanie zjednoczonego państwa ukraińskiego i rozpocząć konstruktywny dialog na temat kryzysu społeczno-politycznego (*Ukraina: Rada Kościołów gotowa do wsparcia konstruktywnego dialogu*, 2014).

Również w styczniu Episkopat wezwał społeczność ukraińską do modlitwy za ojczyznę. W ostatnią niedzielę miesiąca odprawione zostały nabożeństwa według specjalnego dokumentu w intencji modlitwy za ojczyznę. Jak podkreślali hierarchowie,

Słowa Papieża niech dzisiaj obiegają całą Ukrainę i będą słyszane przez tych, którzy mogą zachować pokój. To właśnie do nich dzisiaj wołamy, jako społeczność Kościoła, której zależy na zachowaniu ładu i porządku, sprawiedliwości i pokoju. Jesteśmy jedną wielką rodziną, dla której te wartości nie są obojętne, a nawet są zasadnicze w codziennym życiu (*Rzymskokatolicki episkopat Ukrainy wzywa do modlitwy za ojczyznę*, 2014).

Dla przykładu już w marcu 2014 r. hierarchowie Kościoła rzymskokatolickiego na Ukrainie zawierzili Ukrainę Niepokalanemu Sercu Maryi. Dokonał tego uroczyscie abp Mieczysław Mokrzycki, metropolita lwowski, podczas mszy św. na zakończenie 43. sesji plenarnej Konferencji Episkopatu Ukrainy, w katedrze w Charkowie. Zawierzenie odczytywane w każdej wspólnotie parafialnej po zakończeniu każdej mszy św. rozpoczynało się następującymi słowami:

Przychodzimy z pełną ufnością, że uprosimy miłosierdzie, otrzymamy łaskę oraz potrzebną pomoc i obronę w naszych nieszczęściach. Otrzymamy je nie dla naszych zasług, na które nie liczymy, ale ze względu na niezmierzoną dobroć Twojego matczynego Serca. Tobie Maryjo, Twemu Niepokalanemu Sercu oddajemy się i poświęcamy w tej dramatycznej godzinie ludzkiej historii i historii Ukrainy (Kuzioła, 2014).

Również począwszy od 2014 r., z terenu całego kraju zmierzają liczne pielgrzymki do sanktuariów maryjnych na Ukrainie. Intencjami są modlitwy o zaprzestanie wojny na Ukrainie, jak również wyrazy współczucia po śmierci najbliższych, którzy polegli w starciach w Zielonopolu koło Doniecka i w innych miejscowościach we wschodniej części Ukrainy. Jak czytamy w oświadczeniu Ukraińskiego Episkopatu Rzymskokatolickiego z 12 lipca 2014 r., hierarchowie proszą: „Dla każdego mieszkańca naszego państwa i dla naszych sąsiadów wypraszają oni u Pana łaskę życia w prawdzie, spokoju, wzajemnym zrozumieniu i przebaczeniu” (*Katolicy Ukrainy pielgrzymują do sanktuariów maryjnych*, 2014).

Jak można zauważyć z powyższych przykładów, nastawienie hierarchii różnych wyznań na Ukrainie było i jest nakierowane na pokojowe rozwiązanie konfliktu zbrojnego już od początku jego trwania. Cytowane apele przedstawicieli Kościoła Rzymskokatolickiego czy też Wszechukraińskiej Rady Kościołów i Organizacji Religijnych wskazują na potępienie działań siłowych, potrzebę dialogu zwaśnionych stron konfliktu oraz na podjęcie odpowiedzialności za zjednoczenie państwa ukraińskiego. Przedstawione przykłady odniesień do zaistniałej sytuacji na Ukrainie wskazują na zachętę do wspólnej

modlitwy, pielgrzymowania w intencji pokoju, jak również zawierzenia losów społeczności ukraińskiej Matce Bożej.

2. DZIAŁANIA DYPLOMACJI WATYKAŃSKIEJ W KWESTII SPOŁECZNOŚCI UKRAIŃSKIEJ

Watykan od wieków uczestniczy w procesie działalności dyplomatycznej. Liczne apele papieży i zabiegi dyplomatyczne doprowadzały do wyjaśniania, opóźniania bądź wygaszania konfliktów na terenie całego świata. Wielokrotnie Stolica Apostolska w swoich dokumentach ukazywała znaczenie dialogu i wychowywania do pokoju poprzez spotkania z wieloma przedstawicielami świata. Wszelkie działania mające na celu budowanie pokoju, otwieranie stron konfliktu na rokowania pokojowe w konsekwencji prowadziły do ciągłego procesu wychowywania do pokoju. Z jednej strony należy tutaj dostrzec wielką misję, jaką reprezentują następcy św. Piotra na ziemi, z drugiej strony prowadzenie i nawiązywanie do spotkań w atmosferze konfliktu zbrojnego powoduje dużą odpowiedzialność również ze strony dyplomacji watykańskiej (Bylina, 2011; Gizicki i in., 2021).

2.1. SPOTKANIA DYPLOMACJI WATYKAŃSKIEJ Z PRZEDSTAWICIELAMI PAŃSTW I ORGANIZACJI MIĘDZYNARODOWYCH

W początkowej fazie konfliktu na Ukrainie przedstawiciele Stolicy Apostolskiej zorganizowali spotkania na szczeblu międzynarodowym. Już w roku poprzedzającym działania zbrojne na wschodzie Ukrainy papież spotkał się z sekretarzem generalnym Organizacji Narodów Zjednoczonych, przemawiał w Parlamencie Europejskim oraz z amerykańskim sekretarzem stanu i szefem rosyjskiej dyplomacji. Papież Franciszek skierował także list do Prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina, wyrażając troskę w sytuacji zapowiadających się działań zbrojnych.

W aspekcie sytuacji na Ukrainie i reakcji zmierzających do kolejnych zamieszek i w następstwie konfliktu zbrojnego papież już 9 marca 2013 r. spotkał się z sekretarzem generalnym Organizacji Narodów Zjednoczonych, Ban Ki-moonem (*ONZ i Stolica Apostolska mają wspólne cele*, 2014). Takie spotkania miały miejsce również 5 września 2014 r. (*Sekretarz generalny ONZ u Papieża*, 2014) oraz 30 września 2014 r. w Nowym Jorku, podczas 69. sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych, w czasie której papież

odniósł się m.in. do konfliktu na Ukrainie (*Stolica Apostolska 2014 – najważniejsze wydarzenia*, 2014). Swoją opinię na temat Ukrainy wyrażał również w Parlamencie Europejskim w dniu 25 listopada 2014 r. (Franciszek, 2014f).

Przykładem pośrednictwa w budowaniu pokoju na świecie, i w szczególności na Ukrainie, było zorganizowanie dnia 15 grudnia 2014 r. spotkania amerykańskiego sekretarza stanu, Johna Kerry’ego, i szefa rosyjskiej dyplomacji, Siergieja Ławrowa. Nieformalne rozmowy odbyły się w Rzymie. Głównym tematem dialogu była sytuacja na Bliskim Wschodzie oraz sytuacja na Ukrainie. Temat spotkania był kluczowy, ponieważ – jak zauważyli rozmówcy – „Musimy współpracować, aby nie dopuścić do pogorszenia sytuacji” (*Kerry i Ławrow rozmawiali w Rzymie*, 2014).

W relacjach Watykanu z Rosją znaczący był list skierowany przez papieża Franciszka do Prezydenta Federacji Rosyjskiej, Władimira Putina, z dnia 4 września 2013 r. Troską papieża było odniesienie się do zagadnień sprawiedliwego ułożenia światowego programu finansowego, na który w znacznej mierze miała wpływ Rosja jako członek G20, ponieważ miała brać udział w spotkaniu największych potęg gospodarczych świata. Papieżowi w decydującej mierze zależało na równym i sprawiedliwym podziale dóbr materialnych, aby wyeliminować takie zjawiska, jak głód, bezrobocie, godne i zdrowe życie człowieka. Nawiązując do sytuacji międzynarodowej, papież zwrócił uwagę na kolejne zagrożenie współczesnego świata, jakim jest konflikt zbrojny, który z samej nazwy stanowi: „zanegowanie wszelkiej możliwej zgody międzynarodowej, powodując głębokie podziały i bolesne rany, do których zablźnienia potrzeba wielu lat”. Jak dalej zauważa, działania wojenne powodują: „rezygnację z wysiłków na rzecz osiągnięcia tych wielkich celów ekonomicznych i społecznych, które wyznaczyła sobie wspólnota międzynarodowa” (Franciszek, 2013a, s. 6). Skutkiem takich działań – jak powszechnie wiadomo – jest nędza, głód, choroby i w końcu śmierć. Zapewnieniem gwarancji rozwoju ekonomicznego jest stabilny pokój.

Poddając ocenie powyższe spotkania na szczęblu wiodących decydentów areny międzynarodowej, można stwierdzić, że deklaratywność współpracy i otwartości wynika z oficjalnych komunikatów prasowych. Jednak rzeczywistość ukazuje ciągnący się konflikt, który z czasem nabierał na znaczeniu i towarzyszył kolejnym ofiarom wojny, wpływając na skuteczność toczonych obrad. Z punktu widzenia potrzeby nawiązywania relacji między Stolicą Apostolską a stronami konfliktu na Ukrainie należy zauważyć, że dyplomacja watykańska w przededniu wybuchu wojny podjęła takie kroki, co było konkretną reakcją na toczący się konflikt.

2.2. ROZMOWY DYPLOMACJI WATYKAŃSKIEJ Z PRZEDSTAWICIELAMI RÓŻNYCH WYZNAŃ NA UKRAINIE

Dyplomacja Watykańska, na czele z papieżem Franciszkiem, nawiązywała także stałe relacje z przedstawicielami Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego, patriarchami i arcybiskupami większymi Katolickich Kościołów Wschodnich, Patriarchatem Ekumenicznym Konstantynopola – Bartłomiejem, a nawet podejmowała próby rozmów z patriarchą Cyrylem, które uwieńczone zostały spotkaniem 12 lutego 2016 r. na neutralnym gruncie, w porcie lotniczym w Hawanie na Kubie (Bylina i in., 2020). W celu oceny spotkania przytoczę opinie patriarchy, Światosława, zwierzchnika Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego, który stwierdził:

Wrażenie było takie, że istniały w dwóch równoległych światach [...]. Doświadczyłem autentycznego podziwu, szacunku i pewnego szacunku dla pokory papieża Franciszka, prawdziwego „cierpiącego sługi Bożego”, który poszukuje jednego: dawania świadectwa Ewangelii Chrystusa przed ludzkością dzisiaj, bycia w świat, ale pozostańcie przy Chrystusie, aby mieć odwagę być „nie z tego świata”. Spotkanie Papieża Franciszka i Patriarchy Cyryla Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego zakończyło się podpisaniem Wspólnej Deklaracji, w której przykładowy „paragraf 25 mówi z szacunkiem o greko-katolikach, a UKGK jest uznawany za podmiot relacji międzykościelnych między Kościołem katolickim a Kościołami prawosławnymi.

W dokumencie pojawiło się również stwierdzenie:

Zapraszamy wszystkie strony konfliktu do rozważ, do solidarności społecznej i do działania na rzecz budowania pokoju. Zachęcamy nasze Kościoły na Ukrainie do działania na rzecz harmonii społecznej, powstrzymania się od udziału w konfrontacji i niewspierania dalszego rozwoju konfliktu („*Two Parallel Worlds*”: *An Interview with Patriarch Sviatoslav*, 2016).

Podpisanie wspólnej deklaracji przedstawicieli różnych wyznań w aspekcie wojny na Ukrainie jest pewną kartą w relacjach i przykładem skuteczności dyplomacji watykańskiej. Podobne wrażenia opisał brytyjski ambasador przy Stolicy Apostolskiej, podsumowując działania dyplomacji państwa kościelnego pod rządami papieża Franciszka. Stwierdził, że zasięg reakcji na wydarzenia od Syrii po Ukrainę, od zmian klimatycznych po prawa człowieka jest przykładem

[...] proaktywnego, energicznego zaangażowania w główne globalne problemy naszych czasów, z wykorzystaniem wszystkich zasobów sieci kapilarnej, którymi dysponuje Stolica Apostolska, a także pełnego zakresu instrumentów: zaangażowanie dyplomatyczne,

przemówienia, wizyty, listy, kampanie, konferencje, mobilizowanie lokalnych sieci kościelnych i działalność organizacji pozarządowych (*Pope Francis: Holy See Diplomacy Under the First Jesuit Pope*, 2014).

Podobnie dostrzeżenie zaangażowania Franciszka w kwestię ukraińską podkreślają przedstawiciele Ambasady Ukrainy przy Stolicy Apostolskiej (*Ukrainian Envoy to the Holy See: Pope Francis Will Never Forsake Ukraine*, 2016).

3. POSZUKIWANIE ROZWIĄZAŃ I POROZUMIENIA

Zdaniem papieża Franciszka nie istnieją „przeciwstawne bloki”, o czym mówił w przemówieniu w Parlamencie Europejskim w Strasburgu. Oznacza to zaś, że Stolica Apostolska uznaje zimną wojnę za definitywnie skończoną, a jej wskrzeszenie uważałaby za anachronizm. Papież Franciszek w przemówieniu z 2014 r. twierdził, że

[...] przedstawiciele watykańskiej dyplomacji powtarzają podczas spotkań z europejskimi rozmówcami, że w relacjach z Rosją potrzebny jest realizm i takie rozwiązanie kryzysu wokół Ukrainy, by uniknięto „starcia” Zachodu i Moskwy. Jednocześnie aneksję Krymu przez Rosję Watykan uważa za niedopuszczalną (*Papież Franciszek koresponduje listownie z patriarchą moskiewskim Cyrylem*, 2014).

Poprzez wspólne inicjatywy i dialog międzyreligijny można zbudować – jak wspomina to wielokrotnie w swoim nauczaniu papież – „kulturę dialogu”. Papież podkreślał intencje osiągnięcia pokoju, które powinny wynikać z obu stron i zmierzać do wzajemnego pojednania. W swoich rozważaniach podczas modlitwy *Anioł Pański* w dniu 7 września 2014 r. papież dostrzegał „znaczące postępy w dążeniu do rozejmu w regionach objętych konfliktem we wschodniej Ukrainie” (Franciszek, 2014b, s. 51). Co prawda, były to tylko pewne sygnały, jednak w obliczu wojny każda informacja mająca na celu zmniejszenie eskalacji konfliktu napawała nadzieją następcę św. Piotra.

Podczas konferencji prasowej na pokładzie papieskiego samolotu w sierpniu 2014 r. papież zauważył, że „technicznie” na wschodzie Ukrainy toczy się prawdziwa wojna, w której bierze udział wielu mieszkańców Rosji. Ataki skierowane przeciwko społeczności ukraińskiej i jej armii są prowadzone z terytorium Rosji. Na pytanie, kto tak naprawdę cierpi, papież odpowiedział:

Oczywiście, że w takiej sytuacji cierpią cywile. Jest wielu uchodźców, gdzieś około 200 tysięcy na dzień dzisiejszy. Ci, którzy mogą się dostać do granicy z Rosją, idą

w tym kierunku, ale większość ludzi próbuje przedostać się do innych regionów Ukrainy. Według oficjalnych informacji na dziś na wschodzie Ukrainy ginie codziennie 60-70 osób, tak wojskowych, jak i cywilów (*Ukraina: trwa prawdziwa wojna na wschodzie kraju*, 2014).

Dzięki zaangażowaniu hierarchów Kościołów na Ukrainie na czele z arcybiskupem większym kijowsko-halickim, Światosławem Szewczukiem, i Patriarchą Ekumenicznym Konstantynopola, Bartłomiejem, oraz próbom nawiązania dialogu z patriarchą Cyrylem, można mieć w przyszłości nadzieję na postęp relacji między wyznawcami Chrystusa. Deklaracje, listy i przemówienia budują atmosferę braterstwa wyznawanej religii oraz chęci tworzenia więzi pośród wiernych. Każde spotkanie i słowa są zaczynem do tworzenia tego, co w skali globalnej określamy pokojem międzyreligijnym i światowym. Dlatego papież Franciszek wzywał wszystkie możliwe strony konfliktu do przewyciężenia nieporozumień, a wspólnoty międzynarodowe do odnalezienia inicjatywy na rzecz dialogu i zgody:

[...] aby wszystkie ugrupowania w tym kraju dokładały starań do przewyciężenia nieporozumień i do wspólnej budowy przyszłości narodu; kieruję gorący apel do wspólnoty międzynarodowej, aby wspierała każdą inicjatywę na rzecz dialogu i zgody (2014d, s. 53).

Wyrazem solidarności i braterstwa Stolicy Apostolskiej z Ukraińskim Kościołem Greckokatolickim było spotkanie papieża Franciszka z patriarchą Światosławem w dniu 14 października 2015 r. w Watykanie. Podczas rozmowy miało miejsce kolejne zapewnienie o wsparciu modlitewnym, jak również decyzją Franciszka podpisano dekret o uznaniu cnót heroicznych metropolity Andrzeja Szeptyckiego, co – zdaniem patriarchy Światosława – „jest przejawem ogromnego poparcia Ukrainy przez Stolicę Apostolską” (*Pope Francis: Ukraine will always be in my heart*, 2015).

Przykładem inicjatywy, która kontynuuje starania podtrzymania dialogu Stolicy Apostolskiej z wyznawcami Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego, było dwudniowe spotkanie w Rzymie w dniach 5-6 lipca 2019 r. Franciszek zaprosił przewodniczącego, metropolitów i członków Stałego Synodu UKGK na osobiste spotkanie w Watykanie, podczas którego „dyskutowano o sukcesach i niepowodzeniach duszpasterskiej pracy Kościoła”. Jak podkreślono, „Stolica Apostolska podniosła na arenie międzynarodowej nazwę UKGK, Ukraina i Ukraińcy, oraz zapewnił strukturalne wsparcie i legitymizację ukraińskiego życia kościelnego i wspólnotowego” (*Pope Francis Meets with Ukrainian Church Leaders Over Two Days*, 2019).

Warto w tym miejscu zasygnalizować także obecne działania mające na celu rozwiązanie trwającego już ponad osiem lat konfliktu zbrojnego, którym z zainteresowaniem przygląda się i reaguje Stolica Apostolska. Papież Franciszek w mocnych słowach z kwietnia 2021 r. odnosi się do mobilizacji kolejnych wojsk rosyjskich w Donbasie, co powoduje ponowne złamanie rozejmu: „Śledzę z zaniepokojeniem wydarzenia na niektórych terenach wschodniej Ukrainy, gdzie w ostatnich miesiącach mnożą się naruszenia rozejmu. Obserwuję z niepokojem nasilenie aktywności militarnej” (*Mocny głos z Watykanu. Papież reaguje ws. Ukrainy*, 2021).

Przykładem odnowy relacji w kontekście sytuacji na Ukrainie są regularne spotkania z nuncjuszem apostolskim na Ukrainie, abp. Visvaldasem Kulbokasem, który we wrześniu 2021 r. rozmawiał z papieżem Franciszkiem. Dzięki bieżącym relacjom przedstawiciela Stolicy Apostolskiej na obszarze objętym działaniami wojennymi można precyzyjnie diagnozować kolejne obszary konfliktu, które oddziałują na całą społeczność lokalną, ale także międzynarodową (*Nuncjusz na Ukrainie z wizytą u Papieża*, 2021).

Z ostatnich informacji medialnych możemy również dowiedzieć się o próbie zorganizowania spotkań mających charakter negocjacyjny w Watykanie. Miejsce zostało zaproponowane przez prezydenta Wołodymyra Zełenskigo jako okoliczność spotkania z prezydentem Rosji, Władimirem Putinem. Jak zaznaczył prezydent Ukrainy,

Stolica Apostolska jest światowym autorytetem moralnym, który zawsze skutecznie działa jako mediator, będąc bezstronnym i wiarygodnym wobec wszystkich stron konfliktu. Dlatego Watykan często wzywał do rozwiązywania konfliktów między państwami na rzecz pokojowej przyszłości (*Prezydent Zełenski proponuje Watykan na miejsce negocjacji Ukrainy z Rosją ws. Donbasu*, 2021).

Również tytuł artykułu prasowego z końca kwietnia 2021 r.: *Moskwa wciąż ignoruje Kijów. Ostatnia nadzieja w papieżu* świadczy o nadziei przedstawicieli mediów w Polsce na rozwiązanie patowej sytuacji przy wschodniej granicy naszego państwa. Powołując się na włoski dziennik „La Repubblica”, redaktor „Rzeczypospolitej” stwierdził, że Watykan byłby „optymalnym miejscem” do rozmów (Szoszyn, 2021).

Podsumowując zmagania zmierzające do uzyskania pokoju na Ukrainie, papież Franciszek podczas międzynarodowego spotkania na rzecz pokoju, które odbyło się w Antwerpii dnia 8 września 2014 r. i zostało zorganizowane w duchu Asyżu przez rzymską wspólnotę św. Idziego, powiedział: „współcześnie panuje «klimat wojny», który należy przezwyciężyć jedynie pokojem” (Franciszek 2014h).

WNIOSKI

Sytuacja na Ukrainie z perspektywy kilku lat prowadzenia wojny w dalszym ciągu nie została ustabilizowana. Jak twierdzą teoretycy z zakresu strategii i bezpieczeństwa, m.in. Zbigniew Brzeziński, podporządkowanie tego kraju Federacji Rosyjskiej otworzyłoby pozycję imperium euroazjatyckiego. Jednocześnie zaszkodziłoby diametralnie bezpieczeństwu Polski (Brzeziński, 1998). Wraz ze wspólnotą międzynarodową oceniającą konflikt na Ukrainie swój głos na ten temat wyraża także Stolica Apostolska.

Analizując cel badawczy należy zauważyć, że papież Franciszek konsekwentnie i wielokrotnie dawał świadectwo pamięci o społeczności Ukrainy, zwłaszcza w przededniu wybuchu wojny. Liczne słowa wsparcia były kierowane podczas orędzi, apeli, modlitwy na *Anioł Pański*, nabożeństw w Bazylice św. Piotra w Watykanie. Przesłanie papieża nieustannie jest utrzymane w duchu prowadzenia pokojowych inicjatyw mających na celu rozwiązanie i zakończenie wojny na Ukrainie. Papież jednoznacznie wyrażał troskę o mieszkańców Ukrainy, rodziny poległych oraz zdecydowanie potępiał wszelką przemoc. Jak widzimy współcześnie, pomimo takich apeli papieża, na froncie w dalszym ciągu giną tysiące walczących w obronie granic na wschodzie Ukrainy.

Oprócz wsparcia duchowego papież inicjował spotkania na szczeblu międzynarodowym. W kwestii Ukrainy rozmawiał m.in. z sekretarzem generalnym Organizacji Narodów Zjednoczonych, zabrał głos podczas 69. sesji Zgromadzenia ONZ oraz w Parlamencie Europejskim. Stolica Apostolska zainicjowała również m.in. spotkanie między amerykańskim sekretarzem stanu, Johnem Kerry, i szefem rosyjskiej dyplomacji, Siergiejem Ławrowem. Papież skierował także list do Prezydenta Federacji Rosyjskiej, Władimira Putina.

Przesłanie papieża Franciszka tworzyło nić porozumienia z przedstawicielami Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego, patriarchami i arcybiskupami większymi Katolickich Kościołów Wschodnich, Patriarchatem Ekumenicznym Konstantynopola, Bartłomiejem, a nawet doszło do spotkania z patriarchą Cyrylem. Cytowane spotkania z okresu pierwszego roku wojny mają kontynuację obecnie.

Już w pierwszym roku wojny Stolica Apostolska akceptowała działania, które realizował i realizuje Kościół rzymskokatolicki na Ukrainie. Hierarchowie w specjalnym apelu wzywali do wspólnej modlitwy oraz zawierzenia losów Ojczyzny Opatrzności i Niepokalanemu Sercu Maryi. Odprawiano comiesięczne nabożeństwa w intencji Ojczyzny, odbywały się pielgrzymki do miejsc świętych na Ukrainie. Wszechukraińska Rada Kościołów i Organizacji Religijnych potępiała działania siłowe i wzywała do zawarcia pokoju na Ukrainie.

Przeprowadzony proces badawczy wskazuje na zaangażowanie przedstawicieli Stolicy Apostolskiej w dążeniu do zaprzestania działań zbrojnych na Ukrainie. Wymienione przykłady powinny przyczynić się do wzmocnienia skuteczności i efektywności przekazu nauki społecznej Kościoła katolickiego w celu rozwiązania konfliktu. Przejawem tego działania jest fakt, że wojna nie ogarnęła całej Ukrainy i pozostałej części Europy, na co wskazywały wypowiedzi decydentów z Moskwy. Jak można dostrzec na podstawie powyższych rozważań, w mojej ocenie nie można zarzucić braku reakcji ze strony Stolicy Apostolskiej wobec wybuchu wojny na Ukrainie. Można mieć jedynie obawy co do skuteczności tych działań w dalszych etapach toczącego się konfliktu. Może to być tematem kolejnych analiz tej problematyki, co jest naturalnym elementem dociekliwości badawczej, wynikającym z potrzeby obserwacji w dalszym ciągu eskalującego stanu wojny na Ukrainie.

Jak można zauważyć, założenia teorii realistycznej z uwzględnieniem możliwości oddziaływania pierwiastka religii w konfliktach zbrojnych i ujęciem personalistycznym w losach społeczności na Ukrainie są ciągle tematem gorącym, który powinien doczekać się skutecznej realizacji.

Zastanawiając się nad stopniem efektywności reakcji Stolicy Apostolskiej wobec kwestii wybuchu wojny na Ukrainie należy stwierdzić, że poczyniono działania w celu prowadzenia dialogu z przedstawicielami państw i organizacji międzynarodowych jeszcze przed eskalacją konfliktu w 2014 r. Można szukać odpowiedzi w stwierdzeniu, w jakiej mierze rozmowy na szczeblu międzynarodowym z udziałem przedstawicieli Stolicy Apostolskiej wpłynęły chociażby na nałożenie sankcji gospodarczych i politycznych, zerwanie współpracy wojskowej czy na zawarcie porozumień z Genewy i Mińska. Z oficjalnych dokumentów z pewnością się o tym nie dowiemy, jednakże wymienione reakcje świadczą o etapach prowadzenia działań pokojowych, o które zabiega Stolica Apostolska.

Podobnie prowadzony dialog wyznaniowy przy pośrednictwie dyplomacji watykańskiej doprowadził chociażby do podpisania wspólnej deklaracji przedstawicieli wyznań, co wyraża – z pewnością niewystarczający, ale symboliczny – promyk nadziei działań Stolicy Apostolskiej.

Reasumując można stwierdzić, że działalność Kościoła powszechnego wobec sytuacji na Ukrainie powinna budzić coraz większe zainteresowanie świata tą kwestią. Podejmowane próby działań przedstawicieli różnych wyznań na Ukrainie domagają się reakcji przedstawicieli międzynarodowych instytucji. Liczne apele o pokój, zachęta wiernych do wspólnej modlitwy i wparcia

tych, którzy stracili swoich bliskich na linii toczonych walk, budują wspólnotę społeczności ukraińskiej zbudowanej wokół wartości chrześcijańskich.

Poprzez upominanie się o godność społeczności ukraińskiej i personalistyczne odniesienie do każdego człowieka arena międzynarodowa powinna skutecznie zmierzać do zaprzestania sporu i doprowadzenia do zakończenia wojny. Akcentami mającymi na celu doprowadzenie do pokoju na Ukrainie jest zwrócenie uwagi na tę kwestię jak najszerszego grona państw oraz międzynarodowych organizacji zabiegających o pokój na świecie. Czy tak się stanie, z pewnością okaże się w najbliższym czasie.

BIBLIOGRAFIA

- Brzeziński Z., (1998), *Wielka szachownica. Główne cele polityki amerykańskiej*, Warszawa: Świat Książki.
- Bylina S., (2011), *Dążenie do pokoju jako forma dialogu we współczesnym nauczaniu Kościoła katolickiego*, [w:] E. Jarmoch, A. W. Świdorski, I. A. Trzpił (red.), *Bezpieczeństwo człowieka a komunikacja społeczna*, t. I, Siedlce: Wydawnictwo Naukowe UPH, s. 87-97.
- Bylina S., Adamski A., Przywara B., (2020), *The Holy See's Approach Towards Public Security Threat in Ukraine: Media Image and Reality*, *European Journal of Science and Theology* 16(4), s. 53-64.
- Durkheim É., (1990), *Elementarne formy życia religijnego. System totemiczny w Australii*, przeł. A. Zadrożyńska, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Franciszek, (2013a), *List Papieża Franciszka do Władimira Putina, prezydenta Federacji Rosyjskiej z apelem o reformę światowych systemów finansowych*, *L'Osservatore Romano*, nr 10, s. 6.
- Franciszek, (2013b), *Przemówienie Ojca Świętego do przedstawicieli Kościołów i Wspólnot kościelnych oraz innych religii dnia 20 marca 2013 r.*, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2013/march/documents/papa-francesco_20130320_delegati-fraterni.html [dostęp: 12.12.2014].
- Franciszek, (2013c), *Z przyjaźnią i szacunkiem. Przemówienie do przedstawicieli innych Kościołów, Wspólnot kościelnych oraz religii (20.03.2013)*, *L'Osservatore Romano*, nr 5, s. 23.
- Franciszek, (2014a), *Franciszek wobec sytuacji na Ukrainie*, http://ekai.pl/wydarzenia/ostatnia_chwila/x75986/papiez-franciszek-wobec-sytuacji-na-ukrainie [dostęp: 12.12.2014].
- Franciszek, (2014b), *Jak upominać brata. Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański” 7 września 2014*, „*L'Osservatore Romano*”, nr 10, s. 51.
- Franciszek, (2014c), *Katecheza Ojca Świętego Franciszka*, Audiecja Generalna z dnia 9 lutego 2014 r., https://www.vatican.va/content/francesco/pl/audiences/2014/documents/papa-francesco_20140219_udienza-generale.html [dostęp: 10.11.2021].
- Franciszek, (2014d), *Opatrzność Boża i solidarność. Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański” 2 marca 2014*, *L'Osservatore Romano*, nr 3-4, s. 53.
- Franciszek, (2014e), *Orędzie wielkanocne „Urbi et Orbi”, Obdarz nas Twoim pokojem*, *L'Osservatore Romano*, nr 5, s. 21.
- Franciszek, (2014f), *Przemówienie w PE w Strasburgu*, 25 listopada, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2014/november/documents/papa-francesco_20141125_strasburgo-parlamento-europeo.html [dostęp: 12.12.2014].

- Franciszek, (2014g), *Z wdzięcznością myślimy o misjonarzach, Słowa Papieża przed modlitwą „Anioł Pański” dnia 24 listopada 2013 r.*, L'Osservatore Romano, nr 1, s. 22.
- Franciszek, (2014h), *Zwierzchnicy religijni muszą być ludźmi pokoju*, <http://papiez.wiara.pl/doc/2151904> [dostęp: 12.11.2014].
- Franciszek, (2015), *Pod mieczem Heroda, Orędzie „Urbi et Orbi” wygłoszone 25 grudnia 2014 r.*, L'Osservatore Romano, nr 1, s. 13.
- Gizicki W., Gizicka D., Bylina S., (2021), *Education for Peace. Complementarity of the Papal Messages in the Context of the World Peace Days*, European Journal of Science and Theology, nr 3.
- Gizicki W., (2019), *Europa Środkowa w ramach transformacji NATO 2014-2018*. Przegląd Strategiczny, nr 12, s. 117-129, <https://doi.org/10.14746/ps.2019.1.8> [dostęp: 20.11.2021].
- Katolicy Ukrainy pielgrzymują do sanktuariów maryjnych, modląc się o pokój*, 16 lipca, (2014), http://www.archivioradiovaticana.va/storico/2014/07/16/katolicy_ukrainy_pielgrzymuj%C4%85_do_sanktuari%C3%B3w_maryjnych_modl%C4%85c_si%C4%99_o_pol-813689 [dostęp: 20.11.2021].
- Kerry i Ławrow rozmawiali w Rzymie*, (2014), <http://info.wiara.pl/doc/2283221>. Kerry-i-Lawrow-rozmawiali-w-Rzymie [dostęp: 16.12.2014].
- Krukowski J., (2000), *Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych*, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
- Kuzio T., (2015), *Ukraine. Democratization, Corruption and the New Russian Imperialism*. Santa Barbara, California, Denver, Colorado: Praeger Security International.
- Kuzioła W., (2014), *Ukraina: akt zawierzenia kraju Niepokalanemu Sercu Maryi*, http://www.archivioradiovaticana.va/storico/2014/03/20/ukraina_akt_zawierzenia_kraju_niepokalanemu_sercu_maryi/pol-783238 [dostęp: 20.11.2021].
- Kuźniar R., (2005), *Polityka i siła. Studia strategiczne – zarys problematyki*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Lantis J., Howlett D., (2009), *Kultura strategiczna*, [w:] J. Baylis, J. Wirtz, C. Gray, E. Cohen, *Strategia we współczesnym świecie. Wprowadzenie do studiów strategicznych*, przeł. W. Nowicki, Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Mocny głos z Watykanu. Papież reaguje ws. Ukrainy*, (2021), <https://wiadomosci.wp.pl/mocny-glos-z-watykanu-papiez-reaguje-ws-ukrainy-6630384912861952a> [dostęp: 20.11.2021].
- Nuncjusz na Ukrainie z wizytą u Papieża*, (2021), <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2021-09/nuncjusz-na-ukrainie-z-wizyta-u-papieza.html> [dostęp: 20.11.2021].
- ONZ i Stolica Apostolska mają wspólne cele*, (2014), <http://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/aktualnosci-papieskie/art,193,onz-i-stolica-apostolska-maja-wspolne-cele.html> [dostęp: 12.12.2014].
- Pope Francis: Holy See Diplomacy under the first Jesuit Pope*, <https://www.gov.uk/government/speeches/pope-francis-holy-see-diplomacy-under-the-first-jesuit-pope--2> [dostęp: 20.12.2021].
- Pope Francis: Ukraine will always be in my heart*, <https://www.ukrweekly.com/uw/wp/pope-francis-ukraine-will-always-be-in-my-heart> [dostęp: 20.12.2021].
- Papież Franciszek koresponduje listownie z patriarchą moskiewskim Cyrylem*, (2014), <http://wpolityce.pl/swiat/224915-papiez-franciszek-koresponduje-listownie-z-patriarcha-moskiewskim-cyrylem> [dostęp: 12.11.2014].
- Partacz Cz., (2017), *Krytyczne spojrzenie na europejskie aspiracje Ukrainy i stanowisko Polski*, Rocznik Integracji Europejskiej, nr 11, s. 119-134.

- Pope Francis meets with Ukrainian Church leaders over two days*, <https://www.ukrweekly.com/uwwp/pope-francis-meets-with-ukrainian-church-leaders-over-two-days> [dostęp: 20.12.2021].
- Prezydent Zelenski proponuje Watykan na miejsce negocjacji Ukrainy z Rosją ws. Donbasu*, (2021), <https://deon.pl/kosciol/prezydent-zelenski-proponuje-watykan-na-miejsce-na-miejsce-negocjacji-ukrainy-z-rosja-ws-donbasu,1307081> [dostęp: 20.11.2021].
- Rzymskokatolicki episkopat Ukrainy wzywa do modlitwy za ojczyznę*, (2014), http://www.archivioradiovaticana.va/storico/2014/01/24/rzymskokatolicki_episkopat_ukrainy_wzywa_do_modlitwy_za_ojczyzn%C4%99_pol-767086 [dostęp: 10.11.2021].
- Sekretarz generalny ONZ u Papieża*, (2014), <http://www.idziemy.com.pl/polityka/sekretarz-generalny-onz-u-papieza> [dostęp: 12.12.2014].
- Stolarczyk M., (2014), *Dylematy bezpieczeństwa Polski w kontekście kryzysu ukraińskiego w latach 2013-2014*, [w:] K. Czornik, M. Lakomy (red.), *Dylematy polityki bezpieczeństwa Polski na początku drugiej dekady XXI wieku*, Katowice: Wydawnictwo Regionalnego Ośrodka Debaty Międzynarodowej, s. 41-87.
- Szoszyn R., (2021), *Moskwa wciąż ignoruje Kijów. Ostatnia nadzieja w papieżu*, <https://www.rp.pl/wydarzenia/art156941-moskwa-wciaz-ignoruje-kijow-ostatnia-nadzieja-w-papiezu> [dostęp: 10.11.2021].
- „Two parallel worlds”: An interview with Patriarch Sviatoslav* (2016), <https://www.ukrweekly.com/uwwp/two-parallel-worlds-an-interview-with-patriarch-sviatoslav> [dostęp: 20.12.2021].
- Piskorska B. (red.), (2013), *Ukraina po wyborach parlamentarnych 2012. Proeuropejska perspektywa?*, Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Ukraina: Kościół katolicki wzywa do dialogu*, 01.03, (2014), http://www.archivioradiovaticana.va/storico/2014/01/23/ukraina_ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_katolicki_wzywa_do_dialogu_pol-766709 [dostęp: 10.11.2021].
- Ukraina: Rada Kościołów gotowa do wsparcia konstruktywnego dialogu*, 23.01, (2014), <https://ekumenizm.wiara.pl/doc/1861068.Rada-Kosciolow-gotowa-do-wsparcia-konstruktywnego-dialogu> [dostęp: 10.11.2021].
- Ukraina: trwa prawdziwa wojna na wschodzie kraju*, (2014) Radio Watykańskie, http://www.archivioradiovaticana.va/storico/2014/08/19/ukraina_trwa_prawdziwa_wojna_na_wschodzie_kraju/pol-820537 [dostęp: 10.11.2021].
- Ukrainian envoy to the Holy See: Pope Francis will never forsake Ukraine*, <https://www.ukrweekly.com/uwwp/ukrainian-envoy-to-the-holy-see-pope-francis-will-never-forsake-ukraine> [dostęp: 20.12.2021].
- W Rzymie o sytuacji na Ukrainie i w Syrii*, (2014), <http://papiez.wiara.pl/doc/2061758.W-Rzymie-o-sytuacji-na-Ukrainie-i-w-Syrii> [dostęp: 12.12.2014].
- Waltz K., (2018), *Man the State and War. A Theoretical analysis*, New York: Columbia University Press.
- Ważne słowa papieża Franciszka w Strasburgu. Politycy: przestanie, które ma obudzić Europę*, (2014), <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1300020> [dostęp: 12.12.2014].
- Yekelchik S., (2015), *The Conflict in Ukraine*, New York: Oxford University Press.
- Zajac J., (2006), *Teoretyczne aspekty konfliktów międzynarodowych*, [w:] Edward Haliżak (red.), *Stosunki międzynarodowe w XXI wieku. Księga jubileuszowa z okazji 30-lecia Instytutu Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, s. 1021-1036.
- Zenderowski R., (2014), *Religia i stosunki międzynarodowe*, [w:] K. Kącka (red.), *Stosunki Międzynarodowe wokół zagadnień teoretycznych*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, s. 131-166.

REAKCJE STOLICY APOSTOLSKIEJ
WOBEC WYBUCHU WOJNY NA UKRAINIE

Streszczenie

Artykuł prezentuje wyniki badań dotyczących reakcji Stolicy Apostolskiej wobec wybuchu wojny na Ukrainie w 2014 roku. Ukazane zostały liczne orędzia papieskie, listy, apele, przemówienia i rozmowy z przedstawicielami dyplomacji, które wskazują na aktywne prowadzenie dialogu w trakcie budzącego się konfliktu. Wskazano na inicjowanie przez przedstawicieli Stolicy Apostolskiej spotkań na arenie międzynarodowej, które poruszają kwestię pokoju na Ukrainie. Publikacja przedstawia także dialog oraz wspólne inicjatywy wspólnot wyznaniowych na Ukrainie, które inicjowane są przez Stolicę Apostolską. Podobnie jak wzajemne nauczanie, które jednoznacznie nawołuje do potępienia przemocy i zakończenia działań zbrojnych na Ukrainie. Zrealizowanie procesu badawczego ukazuje także współczesne zaangażowanie Stolicy Apostolskiej w przebieg aktualnych wydarzeń i zapewnienie pokoju na Ukrainie.

Słowa kluczowe: społeczeństwo; Kościół; Stolica Apostolska; Ukraina; wojna; pokój; bezpieczeństwo.